

Рекомендовано Вищим спеціалізованим судом України
з розгляду цивільних і кримінальних справ для застосування
в практичній діяльності

ПАМ'ЯТКА

про права та обов'язки особи
(законного представника обвинуваченого),
яка бере участь у судовому розгляді

Пам'ятка

про права та обов'язки особи (законного представника обвинуваченого), яка бере участь у судовому розгляді

Вас залучили виконувати функції законного представника неповнолітнього обвинуваченого?

Ось кілька фактів, які Ви повинні врахувати, щоб належним чином виконувати свої функції:

- 1.** Ви, як законний представник, належите до «сторони захисту», а тому захист неповнолітнього та сприяння його ефективній участі у судовому процесі є Вашим основним завданням під час судового розгляду.
- 2.** Ви маєте певні права під час судового розгляду, детальний опис яких наведено нижче. Ознайомтесь, будь-ласка, з ними щоб належним чином приймати участь у судовому розгляді.
- 3.** Ваша участь у судовому розгляді важлива не тільки тому, що ви можете брати участь у процесуальних діях та користуватися своїми правами, але й тому, що сама Ваша присутність поряд з неповнолітнім обвинуваченим може поліпшити його психологічний стан та сприятиме його активній участі у процесі та своєму захисті. Крім того, Ваша присутність може стримувати інших учасників процесу від зловживань недосвідченістю обвинуваченого.
- 4.** Ваша участь у судовому процесі у якості законного представника є Вашим правом, а не обов'язком за винятком ситуацій, коли судом прийнято рішення про обов'язковість Вашої участі у певній процесуальній дії.
- 5.** Суд може замінити Вас на іншого законного представника або обмежити Вашу участь у деяких процедурах у випадку, якщо Ваші дії або інтереси суперечать інтересам неповнолітнього обвинуваченого.

→ Знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення обвинувачують.

Ви маєте право знати у чому звинувачують неповнолітнього, якого Ви представляєте. Судовий розгляд розпочнеться з оголошення прокурором короткого викладу обвинувачення. Однак, на Ваше прохання, прокурор прочитає обвинувальний акт у повному обсязі. Після зачитування обвинувального акта суддя також повинен роз'яснити неповнолітньому суть обвинувачення.

→ Бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі КПК), а також отримати їх роз'яснення.

Ви маєте право знати свої права під час розгляду справи і розуміти як їх реалізувати. Якщо Ваші права Вам не зрозумілі, або Ви не впевнені, яким чином Ви можете ними скористатися – попросіть суддю, щоб він Вам їх роз'яснив.

→ Давати пояснення, показання з приводу обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати.

Ви можете бути допитані у якості свідка у кримінальному провадженні про обставини, які Вам відомі та які мають значення для справи.

Проте у випадку, якщо неповнолітній обвинувачений є Вашим близьким родичем або членом Вашої сім'ї, Ви можете відмовитись відповідати на будь-які запитання та надавати пояснення. Це правило встановлено задля того, щоб не примушувати Вас надавати пояснення, які можуть бути використані проти неповнолітнього. Під час свого виступу Ви можете користуватися нотатками.

→ Брати участь у проведенні процесуальних дій.

Ви маєте право бути присутнім під час судового розгляду кримінального провадження. Однак, це правило має винятки, коли, за певних умов, Вас можуть видалити із зали судового засідання. Це може трапитись якщо Ви повторно порушите порядок судового засідання (повторно не виконаєте розпорядження головуючого) за умови що Вас вже попередили про від-

повідні наслідки. Крім того, якщо Ваші дії або інтереси суперечитимуть інтересам неповнолітнього, якого Ви представляєте, суд може замінити Вас на іншу особу, яка виконуватиме функції законного представника у судовому провадженні.

→ **Під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу.**

Ви маєте право задавати запитання іншим учасникам процесу (свідкам, експертам, спеціалісту, потерпілому тощо) під час надання ними пояснень. Як правило, закон встановлює момент (черговість), у який Ви зможете поставити запитання, а тому дочекайтеся, коли суддя повідомить Вас, що Ви можете поставити запитання.

→ **Застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь.**

Ви можете записати все, що відбувається у судовому процесі, на диктофон, не запитуючи при цьому дозволу у будь-кого. Фотографувати або записувати судовий розгляд на відео можна лише з дозволу суду. Суд може заборонити Вам здійснювати запис на диктофон протягом певної частини судового розгляду з метою захисту таємниці або інтимного життя одного з учасників процесу.

→ **Заявляти відводи.**

У випадку, якщо тобі відомі обставини, які ставлять під сумнів неупередженість та об'єктивність судді, прокурора, спеціаліста, представника персоналу органу пробації, експерта, секретаря судового засідання, захисника, представника, ти можеш вимагати заміни будь-кого з цих осіб (за юридичною термінологією – «заявити відвід»). Відвід необхідно заявити якомога раніше, одразу після того, як тобі стали відомі обставини, що ставлять під сумнів неупередженість вказаних вище осіб. Заява відводу не призведе до автоматичної заміни відведених тобою осіб, це питання буде вирішуватись в залежності від того, наскільки переконливою є твоя аргументація.

→ **Одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення.**

На Ваше прохання суд надасть Вам матеріали кримінального провадження для ознайомлення. Ви матимете змогу зняти копії з документів або ж занотувати їх зміст. Крім того, будь-які документи, матеріали та докази, що були одержані після направлення справи до суду, також мають бути надані Вам для огляду.

→ **Вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо обвинувачення не підтвердилися.**

Неповнолітній обвинувачений має право на компенсацію шкоди, завданої правоохоронними органами або судом. Це стосується випадків, коли такого обвинуваченого незаконно засудили, незаконно повідомили про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, не-

законного взяли і утримували під вартою, незаконно провели обшук, виїмку, незаконно наклали арешт на майно тощо. Незаконність вказаних дій має бути підтверджена відповідним рішенням суду (наприклад, виправдальним вироком). Компенсованою має бути як завдана матеріальна, так і моральна шкода.

→ **Користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.**

Під час судового розгляду Ви можете користуватись своєю рідною мовою, навіть якщо інші учасники процесу її не розуміють. У цьому випадку Вам безкоштовно будуть надані послуги перекладача. Якщо Ви не володієте мовою, якою складені документи у справі, суд надасть Вам перекладений текст документу, яким завершено судовий розгляд. На Ваше прохання Вам буде надано перекладений текст інших процесуальних документів у справі.

→ Брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення.

Ви можете вимагати виклику у судові засідання свідків, які, на Вашу думку, можуть надати свідчення на користь неповнолітнього, якого Ви представляєте. Попросити про виклик свідка краще під час підготовчого засідання (першого засідання у справі) або ж під час основного засідання у справі, коли суд визначатиме докази, які будуть досліджуватися протягом судового процесу. Вам буде надана можливість ставити запитання як свідкам, які свідчать проти неповнолітнього, якого Ви представляєте (свідки обвинувачення), так і свідкам, які свідчать на його користь (свідки захисту). При цьому Вам заборонено ставити свідкам захисту навідні запитання (питання, які містять у собі вказівку на бажану відповідь), проте можна задавати такі запитання свідкам обвинувачення.

→ Збирати і подавати суду докази.

Ви маєте право збирати і надавати суду докази, які мають значення для кримінального провадження. Такими доказами можуть бути документи, інші речові докази тощо.

→ Висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо клопотань інших учасників судового провадження.

У випадку, якщо інші учасники судового процесу заявляють які-небудь клопотання (просять суд вчинити якусь дію), суддя повинен поцікавитися Вашою думкою з приводу того чи задовольняти таке клопотання (прохання).

→ Виступати в судових дебатах.

Протягом більшої частини судового процесу Ваша можливість виступити буде обмежена правом ставити запитання, відповідати на запитання, заявляти клопотання або висловлювати свою думку щодо них. Лише на завершальному етапі судового процесу у Вас буде можливість висловити своє ставлення до справи у розгорнутому виступі, а саме під час судових дебатів. Під час дебатів учасники процесу підбивають підсумки судовому розгляду, наводять свої доводи та обґрунтовують свої висновки. Під час свого виступу у судових дебатах Ви можете посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Також Ваш виступ має стосуватися лише справи, яка розглядається судом. Образливі та непри-

стойні висловлювання у дебатах не припускаються. У випадку, якщо Ви другий раз будете говорити про обставини, які не стосуються кримінального провадження, або ж вдруге використаєте образливе чи непристойне висловлювання, суддя може зупинити Ваш виступ і надати слово іншому учаснику процесу. Після дебатів Ви (та інші учасники процесу) можуть коротко (у кількох реченнях) висловити свою думку або ж аргумент з приводу виступу іншого учасника процесу, який виступав у дебатах пізніше («обмінятися репліками»).

→ Ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому зобов'язані надати уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження.

Хід судового процесу записується на звукозаписувальний пристрій. Ви маєте право не тільки прослухати запис судового процесу, але й отримати копію такого запису. Крім того, секретар судового засідання веде журнал судового засідання, до якого записуються основні події у судовому процесі. Ви можете ознайомитись з таким журналом і, у випадку виявлення помилок у записах, записати свої зауваження та надати їх судді.

→ Оскаржувати в установленому КПК порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення.

Ви можете подати скаргу на усі найважливіші рішення суду, прийняті у справі (наприклад, на вирок суду, яким неповнолітнього визнають винним). Суддя повідомить Вас про кожне рішення, на яке Ви можете подати скаргу. Також апеляційну скаргу може подати сам неповнолітній або його адвокат. Таку скаргу розглядатимуть не менше трьох суддів апеляційного суду. У випадку, якщо хтось інший подав скаргу на судові рішення у справі, апеляційний суд надішле Вам копію такої скарги та надасть можливість надати свої заперечення щодо такої скарги.

→ Отримувати роз'яснення щодо порядку підготовки та використання досудової доповіді, відмовлятися від участі у підготовці досудової доповіді.

Під час першого судового засідання суддя має роз'яснити неповнолітньому обвинуваченому і Вам право неповнолітнього брати участь у підготовці досудової доповіді шляхом надання необхідної інформації пред-

ставнику персоналу пробації та про його право відмовитись від участі у її підготовці. Вам слід розуміти, що метою досудової доповіді є краще розуміння суддею обставин, за яких неповнолітній потрапив до суду.

- **Брати участь у підготовці досудової доповіді, надавати представнику персоналу пробації інформацію необхідну для підготовки такої доповіді, ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, надавати свої зауваження та уточнення.**

Під час розмови працівник пробації запитуватиме Вас та/або неповнолітнього обвинуваченого про його особисте життя, поведінку в повсякденному житті, про навчання, роботу, стосунки с друзями та однолітками. Варто пам'ятати, що інформація викладена у досудовій доповіді не розцінюватиметься як доказ винуватості або невинуватості неповнолітнього. Ви маєте знати, що відмова неповнолітнього брати участь у підготовці досудової доповіді не позбавляє а ні його, а ні Вас права на ознайомлення з текстом досудової доповіді, подання своїх зауважень та уточнень щодо змісту такої доповіді.

Законний представник обвинуваченого зобов'язаний

- **Прибути за викликом до суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк заздалегідь повідомити про це зазначених осіб.**

Про проведення судового засідання у справі тебе буде проінформовано у формі «повідомлення» (якщо Ваша участь у справі не визнає на судом обов'язковою), або «виклику» (якщо Ваша участь у справі є обов'язковою). У випадку надходження виклику, Ви можете не з'явитися у судове засідання лише у випадку наявності поважної причини. Перелік причин, які вважаються поважними, зазначається у тексті виклику.

→ **Виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.**

Серед заходів забезпечення виконавчого провадження, виконання яких може бути покладено на Вас, є наступні:

- 1.** обов'язок прийти у судове засідання за викликом суду (якщо Вашу явку у судове засідання визнано обов'язковою);
- 2.** обов'язок сплатити грошове стягнення, покладене на Вас судом (наприклад, якщо Ви без поважних причин не з'явитесь на виклик суду, на Вас може бути накладене грошове стягнення у розмірі від 0,5 до 2 мінімальних розмірів заробітної плати);
- 3.** здійснення нагляду за неповнолітнім обвинуваченим (якщо такого неповнолітнього передано Вам під нагляд у якості запобіжного заходу).

→ **Підкорятися законним вимогам та розпорядженням суду.**

- Ви повинні виконувати законні вимоги та розпорядження суду. Такі вимоги можуть бути оформлені як окремими процесуальними документами суду, так і здійснені у формі усних розпоряджень суду щодо порядку у судовому засіданні (наприклад, черговості виступів, надання запитань, клопотань та заперечень сторін тощо).
- Ви повинні також дотримуватись наступних правил поведінки під час судового засідання:

→ **Ви повинні стояти (за винятком ситуації коли суд дозволить Вам цього не робити):**

- під час входу судді (суддів) у зал судового засідання та виходу з нього;
- коли Ви ставите запитання свідкам, заявляєте клопотання або подаєте заперечення;
- під час оголошення вироку;

→ **Ви можете поставити запитання свідкам, заявити клопотання або подати заперечення лише після надання Вам слова суддею.**

→ **Ви повинні звертатись до судді (суддів) словами «Ваша честь» або ж «Шановний суд» (замість загальноприйнятих звертань по імені, імені та по батькові, або ж за прізвищем).**

Матеріали, речі та документи Ви повинні передавати судді не безпосередньо, а лише через судового розпорядника.

ПРОЕКТ «РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ
ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ»

ВУЛ. СОФІЇВСЬКА, 18, ОФІС 13,
01001, М. КИЇВ,
ТЕЛ./ФАКС: +38 (044) 279 2300,
WWW.YOUTHJUSTICE.ORG.UA

Проект
Реформування
системи
Кримінальної Юстиції щодо
Неповнолітніх в
Україні

Alberta
Government

ПУБЛІКАЦІЯ РОЗРОБЛЕНА ЗА ПІДТРИМКИ МІНІСТЕРСТВА МІЖНАРОДНИХ СПРАВ КАНАДИ

Canada